

AANZET VOOR DE AANPAK VAN DE LOVERBOYPROBLEMATIEK

⇒ DOSSIER MET BELEIDSAANBEVELINGEN

Koen Dedoncker & Sophie Verschueren

in beweging
tegen
geweld

Dit rapport is gebaseerd op een studiedag die de Beweging tegen Geweld – vzw Zijn organiseerde op dinsdag 13 oktober 2015 en op een onderzoek naar het mechanisme dat loverboys gebruiken om meisjes in de prostitutie te lokken.¹ We willen hiermee zicht krijgen op de werkwijze die zo'n loverboy gebruikt om meisjes helemaal in te palmen. Welke stappen neemt hij en hoe gaat hij tewerk? We bekijken ook welke meisjes vatbaar zijn voor hun 'charmes' en hoe de begeleiding van deze meisjes het best wordt aangepakt. Er wordt afgesloten met de belangrijkste beleidsaanbevelingen die omtrent dit fenomeen bestaan.

1. Algemene kadering van het loverboyfenomeen

1.1 Begripsomschrijving

Het concept 'loverboy' is geen eenduidig begrip. Er bestaan verschillende omschrijvingen en definities. In 1999 werd het woord loverboy voor het eerst in het Van Dale Groot Woordenboek opgenomen als *"een jongen die met een meisje een verhouding begint om haar vervolgens tot prostitutie te dwingen"*.² De meeste definities focussen eveneens op de 'liefdesrelatie' met prostitutie en exploitatie als doel.

In dit rapport spreken we voornamelijk over prostitutie. Het is echter belangrijk om te vermelden dat slachtoffers van loverboys ook op andere manieren kunnen misbruikt worden en vaak worden gedwongen om allerlei criminele feiten te plegen. Slachtoffers worden met andere woorden ook ingezet als drugskoerier, om drugs te dealen, om diefstallen te plegen, enz. Slachtoffers maken zich op die manier schuldig aan allerlei criminele feiten terwijl de loverboy zelf buiten schot blijft.

Een juridische omschrijving van het begrip 'loverboy' bestaat nog niet. Loverboypraktijken worden onder de noemer 'mensenhandel met als doel de uitbuiting van prostitutie of andere vormen van seksuele uitbuiting' geplaatst. Dit heeft als gevolg dat er geen onderscheid wordt gemaakt met andere gevallen die onder de categorie mensenhandel vallen.³ De volgende definitie van loverboys maakt een verbinding tussen de beschrijvingen uit de literatuur en de regelgeving:

¹ Verschueren, 2015

² NL-TERM, 2010.

³ Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, 2013.

“Loverboys zijn mensenhandelaren die vrouwen en/of mannen doelbewust emotioneel afhankelijk maken door (de belofte van) het aangaan van een liefdesrelatie en hen vervolgens – via dwang, (dreiging) met geweld of andere feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht, misbruik van een kwetsbare positie van deze vrouwen of mannen – uit te buiten, veelal in de prostitutie.”⁴

Er waait een kritiek omtrent de term loverboy. Het begrip wordt geassocieerd met liefde, cadeautjes en aandacht, wat mensen op het verkeerde been zet. Het doet vermoeden dat het in zekere mate onschuldig is en zich in een romantische setting situeert. Het geweld en de uitbuiting die de loverboys gebruiken, blijven in de term verborgen. Deze paradoxale kwestie is net het doel van vele loverboys.⁵

1.2 Ontstaan

De loverboymethode is niet nieuw of origineel. Al in de 19^e eeuw gingen mannen actief op zoek naar meisjes om te verleiden op plaatsen zoals het centraal station in Amsterdam. Daar waren immers onwetende vrouwen te vinden die van het platteland kwamen en meer ontvankelijk waren voor prostitutie. Deze mannen werden ‘voosbinkies’ of ‘runners’ genoemd.⁶

Het begrip ‘loverboy’ werd voor het eerst gebruikt in 1995. De politie van Utrecht had vier mannen van Marokkaanse afkomst aangehouden die jonge meisjes uit de omgeving aanworven om hen in de prostitutie te laten werken. Ze lieten de meisjes verliefd worden op hen, waardoor deze meisjes bedrog en geweld ondergingen zonder enig protest. Één van de meisjes was tijdens het proces nog steeds verliefd, waardoor de term ‘loverboy’ ontstond.⁷ Door de minder harde bijklank van het begrip, in vergelijking met het woord ‘pooier’, werd het al snel gebruikt door de hulpverlening en ondertussen is het een algemeen bekende term in Nederland.

Vlaamse hulpverleners vonden ‘loverboy’ eveneens een goede benaming voor dergelijke pooiers en hebben het concept overgenomen van Nederland. In de rest van de wereld komt de term echter niet voor. Engelstalige landen gebruiken het begrip *child sexual exploitation*, waarmee het exploiteren van minderjarigen bedoeld wordt door ‘iets’ te geven in ruil voor het uitvoeren van seksuele activiteiten. Dit ‘iets’ kan bijvoorbeeld eten, onderdak, drugs, alcohol, sigaretten, affectie, geschenken en geld zijn.⁸ Er zijn vier modellen waarlangs deze exploitatie kan plaatsvinden: door de peergroep, door opzettelijk nieuwe vrienden te worden met uitbuiting als doel, door op feestjes een extravagant leven te tonen en dit te idealiseren en tot slot door zich als ‘vriendje’ te profileren en het meisje te beladen met affectie en geschenken. Dit laatste model komt overeen met de loverboymethode.⁹

⁴ Bongers, 2012.

⁵ Terpstra & Van Dijke, 2005; Bovenkerk et al, 2004.

⁶ Bovenkerk et al., 2004; Bovenkerk & van San, 2011.

⁷ Bovenkerk et al., 2004.

⁸ Barnardo's, 2013b.

⁹ Pace, 2015.

1.3 Omvang

Het is moeilijk om de exacte omvang van de loverboyproblematiek aan te geven. Hiervoor zijn verschillende oorzaken aan te geven. Ten eerste is deze problematiek vaak niet zichtbaar. Het speelt zich af in het illegale circuit dat merendeels verbogen blijft. Ten tweede hebben de daders geen redenen om uit zichzelf naar voren te komen met hun strafbare feiten. Ten derde zijn er weinig slachtoffers die er aangifte van doen. Vele slachtoffers zijn namelijk bang dat de loverboy er achterkomt en hij geweld zal gebruiken tegen het slachtoffer zelf of haar familie. Bovendien gebeurt het soms dat de loverboy het slachtoffer heeft aangespoord om zelf strafbare feiten te plegen, waardoor het meisje niet naar de politie durft. Daarnaast zijn schuld- en schaamtegevoelens een grote factor. Het is niet gemakkelijk voor het slachtoffer om toe te geven dat ze zichzelf prostitueert of andere misdrijven heeft gepleegd. Daarenboven is er vaak sprake van een grote afhankelijkheidsrelatie tussen de loverboy en het slachtoffer. Het slachtoffer heeft vaak alle contacten verbroken met haar vroegere omgeving en is aangewezen op de loverboy voor onderdak en voeding. Vele meisjes zien geen uitweg en blijven in hun gevaarlijke situatie vastzitten.¹⁰

Er zijn geen cijfers bekend over de situatie in België. Loverboyslachtoffers worden, zoals hierboven reeds aangehaald, in de statistieken opgeteld bij de algemene cijfers van slachtoffers van mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting. De Belgische politie en hulpverlening nemen vaak een tegenstrijdige houding aan omtrent het aantal loverboyslachtoffers. Slechts enkele geïsoleerde gevallen worden bij de politie aangemeld. Ex-straathoekwerkster Julie De Ceuster verklaart echter dat ze in 2000 gedurende zeven maanden 22 slachtoffers van loverboys heeft begeleid in België. Dit zullen niet de eerste en zeker niet de laatste slachtoffers zijn geweest.¹¹

In Nederland zijn er wel reeds enkele prevalentie onderzoeken verricht naar de omvang van de loverboyproblematiek. Met het grote *dark number* in het achterhoofd, blijven het echter schattingen. Er zouden elk jaar tussen de 1000 en 2000 minderjarige meisjes in de prostitutie werkzaam zijn of geweest zijn. Deze cijfers dateren van eind jaren '90 van de vorige eeuw. Aangezien er echter een gebrek is aan veelomvattend recent onderzoek, wordt er nog steeds van dit aantal uitgegaan. Uit een casusbeschrijving van 230 van deze minderjarige meisjes, blijkt dat er in iets minder dan de helft van de gevallen, sprake is van de loverboyproblematiek.¹²

Belangrijke Nederlandse cijfergegevens over zowel minderjarigen als meerderjarigen zijn afkomstig van het landelijke meldpunt CoMensha. Politie en andere opsporingsorganisaties zijn verplicht melding te maken aan CoMensha als ze te maken krijgen met een situatie van mensenhandel. In 2008 waren er 180 indicaties van de loverboymethode. In 2012 waren dit

¹⁰ Smith, 2001; CCV, 2012.

¹¹ Federaal Migratiecentrum, 2014; De Caluwé, 2009; Payoke, 2014.

¹² Movisie, 2009; Bovenkerk et al., 2004; Kloet & Spee, 2005; CoMensha, 2013; van den Borne & Kloosterboer, 2005.

er echter al 278, wat ongeveer 20% inhoudt van het totale aantal slachtoffers van mensenhandel. De registratie van loverboyslachtoffers is in deze periode verbeterd mede door de goede samenwerking met de Koninklijke Marechaussee.¹³

Ook in het Verenigd Koninkrijk komt de loverboymethode voor. De organisatie Barnardo's biedt dienstverlening aan ter ondersteuning van minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting. In 2013 heeft de organisatie met 1940 slachtoffers gewerkt. Het totaal aantal slachtoffers van *child sexual exploitation* in het Verenigd Koninkrijk zal echter veel groter zijn.¹⁴

Onder meer door het probleem met het grote *dark number* en het gebrek aan volledige registratie is er niet bekend hoeveel loverboys er nu precies actief zijn. Er lijkt echter wel een toename te zijn van het aantal steden en gemeenten in Nederland waarin jeugdprostitutie voorkomt. Bovendien verschijnen er steeds meer signalen dat loverboys daar actief zijn: van middelbare scholen, van medewerkers van de Gemeentelijke Gezondheidsdienst die op aids- en soa-poliklinieken werken, van jongerenwerkers en buurtwerkers en van organisaties die met en voor prostituees werken. Juist omdat er de laatste jaren meer bekend is geraakt over jeugdprostitutie, zijn deze instellingen meer alert geworden en vragen ze om meer informatie. Het aantal meldingen van slachtoffers van loverboys is hierdoor ook aan het toenemen.¹⁵

2. Loverboys onder de loep

2.1 Profiel van de loverboy

De meeste loverboys vertonen een aantal gelijkaardige kenmerken. Een eerste kenmerk heeft betrekking op de nationaliteit en etnische achtergrond. Uit het onderzoek van Terpstra en Van Dijke¹⁶ over loverboys uit Nederland komt naar voor dat 83% van de loverboys de Nederlandse nationaliteit heeft. De overige 17% heeft de Marokkaanse of de Turkse nationaliteit. De loverboys met de Nederlandse nationaliteit hebben echter in 89% van de gevallen een allochtone achtergrond. Voornamelijk gaat het over de Marokkaanse of Turkse achtergrond, maar er zijn ook enkele loverboys met een Surinaamse of Antilliaanse afkomst. Slechts 11% is bijgevolg een autochtone Nederlander. Uit een onderzoek van het CEOP¹⁷ blijkt dat ongeveer 30% van de daders in het Verenigd Koninkrijk blank is, 28% Aziatisch, 3% zwart en 0,6% Chinees. Ze geven echter aan dat deze cijfers met een groot *dark number* te kampen hebben. In Vlaanderen worden gelijkaardige resultaten gevonden. Het feit dat loverboys verschillende nationaliteiten hebben en het vaak Belgen met allochtone achtergrond zijn, wordt namelijk aangegeven door verschillende hulpverleners die in contact

¹³ CoMensha, 2013; Movisie, 2013; Verwijs et al., 2011.

¹⁴ Barnardo's, 2014.

¹⁵ Kloet & Spee, 2005; ECPAT, 2003.

¹⁶ Terpstra en Van Dijke, 2005.

¹⁷ CEOP, 2011.

komen met loverboyslachtoffers. Dit heeft mogelijks te maken heeft met het feit dat ze zich uitgesloten voelen en een heel negatief zelfbeeld hebben. Ze zouden uit de consumptiemaatschappij geld proberen te verkrijgen en hiervoor andere mensen gebruiken.

Een volgende gemeenschappelijke eigenschap is de leeftijd. De meerderheid van de loverboys is tussen de 18 en 30 jaar. Slechts 5% is ouder dan 36 jaar. Opvallend is dat minderjarige daders vooral voorkomen onder de Turkse loverboys.¹⁸ Loverboys in Vlaanderen zijn eveneens doorgaans meerderjarig. De gemiddelde leeftijd ligt tussen de 16 en 35 jaar. Vervolgens komt de opleiding aan bod. Bijna alle loverboys hebben een laag opleidingsniveau. Velen hebben enkel hun middelbaar diploma op zak, terwijl sommigen slechts de basisschool hebben afgerond. Probleemgedrag zorgt er tevens bij enkelen voor dat ze van school zijn gestuurd.¹⁹ Het opleidingsniveau van Vlaamse loverboys is nooit onderzocht. Er wordt echter vermoed dat ze meestal geen hoge studies hebben afgerond, daar ze vaak eerst in een winkel zoals een pizzazaak of kruidenierszaak werkten, waarvoor geen diploma vereist is.

Een volgend belangrijk kenmerk zijn (voorgaande) criminele activiteiten. Doordat loverboys al op jonge leeftijd de school verlaten hebben, hebben ze veel 'vrije tijd'. Deze tijd wordt vaak opgevuld met het plegen van delinquente feiten. In 71% van de gevallen zijn aangehouden loverboys al eerder veroordeeld voor andere delicten. Op de eerste plaats staan geweldsdelicten, maar al snel volgen zedendelicten en verkrachtingen. Ook diefstal, gewapende overvallen en afpersing maken deel uit van hun criminele carrière. Mensenhandel en prostitutie zijn bijgevolg nooit het eerste misdrijf dat loverboys plegen. De reden waarom deze jongens overschakelen naar het prostitueren van meisjes is heel eenvoudig: een lage pakkans en hoge verdiensten. Ze kunnen er veel geld mee verdienen zonder dat het opvalt. Niemand weet namelijk aan wie het meisje achter het raam haar geld moet bezorgen. Bovendien zijn de meisjes vaak zo loyaal, gehersenspoeld of angstig dat ze niet zullen toegeven dat ze onder dwang werken. Het ontdekken van deze delicten kan in sommige zaken zeer belangrijk zijn. Het is namelijk niet gemakkelijk om een loverboy voor uitbuiting te veroordelen en via deze andere delicten kunnen ze soms toch opgesloten worden en uit het prostitutiemilieu gehaald worden.²⁰

De laatste jaren hanteren loverboys nog een nieuwe techniek. Nadat de loverboy een meisje heeft verleid en haar in de prostitutie heeft gedwongen, zet hij datzelfde meisje aan om andere meisjes te ronselen. Hij geeft haar het gevoel dat ze speciaal is en enkel zij extra taken krijgt, wat haar aanzien versterkt. Bovendien lijkt het voor het meisje dat hun relatie alleen maar verbetert. Zo ontstaat de 'lovergirl'. Lovergirls proberen vriendschappen te sluiten met andere meisjes en hun vertrouwen te winnen. Nadien heeft de loverboy nieuwe slachtoffers om uit te buiten. Deze lovergirls begaan dan echter zelf strafbare feiten, wat hun situatie enkel verslechtert. De daders zijn bijgevolg niet enkel meer mannen. Ook vrouwen kunnen dader worden.²¹ In politiegegevens wordt inderdaad een dergelijke lovergirl aangetroffen:

¹⁸ CVV, 2012; CEOP, 2011; Terpstra & Van Dijke, 2005.

¹⁹ Terpstra en Van Dijke, 2005; CVV, 2012; Bovenkerk et al., 2004.

²⁰ Terpstra & Van Dijke, 2005; Van Gorp & Timman, 1998; Verschuieren, 2015.

²¹ CVV, 2012.

*“Tanya heeft een soort dubbelrol. Zij moet voor Mo werken en haar geld afdragen, maar aan de andere kant regelt ze afspraken tussen nieuwe meisjes en pooiers. Ze ‘ronsel’ zogezegd meisjes voor hun”.*²²

Terpstra en Van Dijke maakten uit hun onderzoek echter op dat er in de periode 1998-2004 slechts één vrouw is aangehouden en vervolgd voor mensenhandel waarbij sprake was van loverboytechnieken. In het Verenigd Koninkrijk zou ongeveer 4% van de daders een vrouw zijn. Het is bijgevolg niet zeker hoeveel lovergirls er rondlopen. Deze onzekerheid met betrekking tot het aantal lovergirls leeft ook in Vlaanderen. Het staat echter wel vast dat er ook lovergirls aangetroffen worden, zeker in recentere dossiers.²³

Een omvangrijk deel van de loverboys werkt alleen. Het zijn zogenaamde solisten die een eigen zaak runnen. Het is mogelijk dat ze over een hulpje beschikken om bijvoorbeeld op de meisjes te letten, maar in het algemeen doen ze alles zelf. Een ander groot deel van de loverboys werkt in een samenwerkingsverband, namelijk de geïsoleerde criminele groep. Dat is een groep van minimum twee en maximum vijf leden die samen de loverboypraktijken uitvoeren. Over alle etnische groepen heen wordt dit groepsverband het meest gehanteerd onder de loverboys uit Nederland, met de Marokkaanse mannen op kop. Daarnaast bestaat het crimineel netwerk met minstens zes, maar vaak meer, mensenhandelaren. Ook hierin zitten zowel de kernleden als leden die eerder af en toe ter hulp komen. In Vlaanderen komen eveneens zowel solisten als bendes voor. Over de echt grote netwerken heerst er onzekerheid met betrekking tot het bestaan ervan in Vlaanderen.²⁴

Payoke is een Belgische organisatie die de strijd aangaat tegen het verhandelen en uitbuiten van mensen. Zij hebben een checklist opgesteld om loverboys te herkennen en zo mogelijke slachtoffers te waarschuwen. Het zou vooral over zeer sociale mannen en makkelijke praters gaan. Hierdoor kunnen ze meisjes eenvoudig misleiden en manipuleren. In de checklist bevraagt Payoke onder andere of je vriendje veel cash geld heeft en of je weet hoe hij daaraan komt. Ook is de wijze waarop hij spreekt over mensen die veel voor je betekenen belangrijk. Het aanzetten tot drugs en prostitutie moet bovendien een belletje doen rinkelen. Het zijn charmeurs die het goed kunnen uitleggen. Ze spelen al hun troeven uit en manipuleren mensen voor eigen geldgewin of plezier.²⁵

2.2 Werkwijze van de loverboy

2.2.1 Klassieke werkwijze tot prostitutie

De klassieke werkwijze van de loverboy wordt ook wel de ‘loverboy-methode’ genoemd. Deze bestaat uit zeven stappen: de ontmoeting, indruk maken, relatie aangaan, seksueel contact, wennen aan prostitutie, overhalen tot prostitutie en de eigenlijke prostitutie.²⁶

²² Bulens & Van Horn, 2000.

²³ CEOP, 2011; Verschuieren, 2015.

²⁴ Terpstra en Van Dijke, 2005; CEOP, 2011; Verschuieren, 2015.

²⁵ Payoke, 2014.

²⁶ Scharlaken Koord, 2014; Van Lune, 1997.

Bulens en van Horn²⁷ delen deze stappen op in *grooming* en inlijving. *Grooming* heeft betrekking op de voorbereiding en de uitvoering van de processen omtrent het rekruteren van nieuwe slachtoffers. Dit komt overeen met de eerste drie stappen van het zevenstappenplan. Bij inlijving worden de slachtoffers via misleiding, verkrachting en chantage gebracht tot de eigenlijke prostitutie, wat gelijk loopt met de overige vier stappen van het zevenstappenplan. Uit de doctoraatsstudie van Weyn²⁸ op vijf van de toen achttien gekende slachtoffers in Vlaanderen, blijkt dat deze werkwijze ook in Vlaanderen opgaat. In wat volgt, worden deze zeven stappen meer in detail toegelicht.

De eerste stap in het proces is de ontmoeting. Deze ontmoeting gebeurt niet toevallig. De pooiers zoeken specifiek kwetsbare meisjes uit waarvan ze denken dat ze makkelijk beïnvloedbaar en rekruteerbaar zijn. Deze potentiële slachtoffers gaan ze zoeken op locaties zoals scholen, cafés en discotheken. Daar tonen ze vervolgens interesse in een dergelijk meisje en bieden haar bijvoorbeeld een sigaret, een drankje of gewoon iemand om mee te praten aan. Ook in deze stap wordt gebruik gemaakt van ‘sergeants’, beter bekend als ‘lovergirls’.²⁹ Naast deze klassieke wijze van ontmoeting is er de laatste jaren een nieuwe manier ontstaan die steeds meer en meer gebruikt wordt. Loverboys hanteren namelijk nu ook het internet om meisjes te leren kennen en te rekruteren. Ze maken contact door met hen te chatten of berichtjes te sturen naar hun profielpagina op sociale netwerksites als *Sugababes/Suberdudes* en *Facebook*. Nadien trachten ze hen te overtuigen om af te spreken. Deze manier van contactleggen is veel makkelijker en duurt minder lang. Bovendien kunnen pooiers zo uitwijken naar (plattelands)gemeenten waar prostitutie minder bestaat. Door het profiel van het meisje te inspecteren komen ze overigens meer over haar zwakheden te weten en kunnen ze daar op inspelen. Het feit dat ronselen via het internet loverboys meer onzichtbaar en moeilijker grijpbaar maakt, is voor hen ook een zeer belangrijk voordeel.³⁰ Deze overgang van contact zoeken op school, op straat of in cafés naar contact zoeken via het internet is een ontwikkeling die ook in Vlaanderen zichtbaar is. De loverboyproblematiek zou bovendien vaak verbonden zijn met *sexting*, het verspreiden of delen van seksueel getinte foto’s of berichten via mobiele telefoons. Dit zou vaak de voorloper zijn van de loverboyproblematiek. Vanaf het moment dat een loverboy een dergelijke foto in handen heeft, kan hij het meisje afpersen en bedreigen en haar zo in de prostitutie dwingen.³¹

In de volgende stap wil de loverboy vooral indruk maken op zijn nieuwe slachtoffer. Hiervoor hanteert hij verschillende verleidingstechnieken: complimentjes, aandacht, kleding, sieraden, Hij wil vooral zijn geld, macht en aanzien tonen, zodat het meisje door hem gefascineerd wordt en op hem verliefd wordt. Hij ontfermt zich over haar en luistert zeer aandachtig. Net omdat het een kwetsbaar meisje is, zou het meisje hier ontvankelijker voor zijn. In culturen waarin er niet geëxperimenteerd kan worden met liefde, zou het meisje ook net sneller op een roze wolk van liefde zitten. De jongen die zoveel aandacht en geschenken

²⁷ Bulens & van Horn, 2000.

²⁸ Weyn, 2003.

²⁹ Bulens & van Horn, 2000; Bovenkerk et al, 2004; van San & Bovenkerk, 2013; Barnardo’s, 2013a; Van Lune, 1997.

³⁰ Barnardo’s, 2012; van de Velde, 2012; Bovenkerk & van San, 2011; Justaert, 09.09.2008.

³¹ Verschueren, 2015.

geeft, wordt haar eerste experiment. Hierdoor wordt ze gesterkt in haar liefde voor hem en ziet ze zijn gebreken niet in.³²

In de derde stap wordt er effectief tot een relatie overgegaan. De loverboy toont duidelijk affectie en liefde aan zijn slachtoffer door te zeggen dat ze de enige is voor hem en ze samen een leven zullen opbouwen. Op deze manier probeert hij het meisje ook los te maken van haar sociale omgeving. Hij maakt haar vrienden zwart door bijvoorbeeld te zeggen dat ze een slechte invloed hebben. Hij probeert haar tijd volledig in te palmen zodat ze geen tijd meer heeft voor andere mensen en volledig geïsoleerd geraakt. Zo gaat ook het contact met haar familie achteruit. Hij kan daarbovenop roddels over ondeugdelijk gedrag rondstrooien, wat haar thuissituatie onhoudbaar maakt. Hij wil haar zo ver krijgen dat ze wegloopt van huis en in één van zijn huizen terecht komt. Projecten die focussen op werken met jongeren die *child sexual exploitation* hebben meegemaakt, rapporteren dat tussen de 25 en 57% van deze jongeren ook zijn weggelopen van huis.³³ In sommige meer recente gevallen zou de loverboy echter een omgekeerde methodiek hanteren. Hij eist dat het meisje niets verkeerd doet en steeds op tijd thuis is. De afspraakjes en de latere prostitutie spelen zich af in haar vrije tijd wanneer de ouders niet thuis zijn. Op deze manier hebben de ouders geen weet van heel het gebeuren en vermoeden ze niet dat er problemen zijn. Zo kan de uitbuiting veel langer blijven duren zonder dat er moeilijkheden en vragen van ouders of politie ontstaan.³⁴

Vervolgens begint de fase van het seksueel contact tussen de loverboy en zijn slachtoffer. Het meisje is smoorverliefd en seks vloeit daaruit voort als een natuurlijk gevolg. In sommige gevallen is het meisje nog maagd, wat de loverboy nog specialer maakt voor haar. Het vertrouwen en de aantrekkingskracht is op dat moment dus zeker aanwezig. Soms wordt het meisje echter onvrijwillig ontmaagd als ze niet verder wil gaan. Dan zijn de slechte bedoelingen van de loverboy meteen duidelijk. Toch denken sommige meisjes dat het er gewoon bij hoort en blijven ze afhankelijk van de loverboy.³⁵

Tijdens de vijfde fase tracht de pooier het meisje gewend te maken aan prostitutie. Hij probeert haar grenzen te verleggen en haar normen te veranderen. De loverboy probeert dit gewoonlijk door te veinzen dat hij in geldproblemen zit en schulden heeft, mede door al de dure geschenken dat hij haar heeft gegeven. Het meisje voelt zich schuldig en wil op één of andere manier helpen. Hier maakt de pooier gebruik van door aan te geven dat ze geld kan verdienen door seks te hebben met iemand anders en hem te laten betalen. Door de verliefdheid en het schuldgevoel zal ze vaak instemmen. Een interview met een loverboy door van San en Bovenkerk³⁶ geeft dit duidelijk weer:

“The girls are so in love by then that they are willing to turn tricks just this once if I say I need the money. After a couple of days, it is like the most ordinary thing in the world.”.

Een andere methode is om het meisje verslaafd te maken aan harddrugs, waardoor ze wel geld nodig heeft om haar behoefte te kunnen vervullen. Prostitutie is dan een snelle en

³² Bulens & Van Horn, 2000; Scoop, 2007; Verschueren, 2015.

³³ van San & Bovenkerk, 2013; Scoop, 2007; Bulens & Van Horn, 2000; Barnardo's, 2013b.

³⁴ Verschueren, 2015.

³⁵ Bulens & Van Horn, 2000.

³⁶ Van San & Bovenkerk, 2013.

gemakkelijke optie. Een nieuw fenomeen dat in deze fase opduikt zijn *cribs* of *gangs*. Dit zijn groepen of bendes waarbij de meisjes zich moeten inwerken om erbij te horen. Eens ze zijn toegelaten, moeten ze ter compensatie zichzelf seksueel uitbuiten voor geld en de inkomsten afgeven.³⁷

De zesde stap is het overhalen tot prostitutie. In dit stadium zal de loverboy ineens veel minder charmant en gul zijn. Hij geeft aan dat hij niet langer hun decadente levensstijl kan betalen en ze zelf gaat moeten meehelpen. Hij probeert het meisje te overhalen om het niet meer bij enkele keren te houden, maar om daadwerkelijk voltijds in de prostitutie te stappen. Loverboys hanteren hiervoor verschillende technieken, zoals de eerder aangegeven misleidende beloften, verkrachting en chantage.³⁸

De laatste stap bestaat uit de eigenlijke prostitutie, wat na de intense investering van de loverboy het uiteindelijke doel van heel het proces uitmaakt. De meeste meisjes komen achter het raam terecht. In mindere mate zouden deze meisjes in clubs terechtkomen of werken ze als escortedame. De plaats van de tewerkstelling kan bijgevolg sterk verschillen, ook in Vlaanderen. Zowel werken in bars of op straat als werken in private studio's of gehuurde appartementen komt voor. Bovendien komt het internet ook in deze fase op de proppen. Steeds meer meisjes moeten zich thuis prostitueren voor de webcam, met (kinder)pornografie tot gevolg. Zo ontstaat een meer verdoken wereld die de politie minder makkelijk kan ontdekken.³⁹

2.2.2 Instandhouding van de prostitutie

Na *grooming* en inlijving is het steeds moeilijker voor de meisjes om zich los te maken van de loverboys en de prostitutiewereld. Bulens en van Horn⁴⁰ spreken van een derde stap, namelijk de instandhouding van de prostitutie door zowel het slachtoffer als de loverboy.

Verschillende factoren spelen een rol in de instandhouding van de prostitutie door het slachtoffer. Een eerste factor van dit proces is de emotionele afhankelijkheid van het meisje ten aanzien van haar pooier. Het meisje is volstrekt geïsoleerd van haar omgeving, waardoor de loverboy de enige vorm van steun wordt. Verder speelt de loverboy in op de goedgelovigheid van het meisje. Hij misleidt haar met beloftes dat als ze geld genoeg hebben gespaard, ze niet meer moet werken en ze samen een leven kunnen opbouwen. Zo blijft het meisje verliefd op hem en labelt ze de handelingen niet als een misdrijf. Dit kan in de wetenschappelijke literatuur verklaard kan worden via het *Stockholm-syndroom*. Ze verplaatst zich in de belevingswereld van haar agressor, neemt zijn identiteit over en verbloemt al het negatieve gedrag van de loverboy. De impact van deze emotionele afhankelijkheid en verliefdheid wordt ook opgemerkt door Vlaamse hulpverleners die met loverboyslachtoffers in contact komen. Meerdere meisjes waren in de eerste plaats alle vorm van hulp af. Deze meisjes zitten in een ontkenningfase en de verliefdheid maakt hen

³⁷ Bovenkerk, 2004; Verschuere, 2015.

³⁸ Bulens en Van Horn, 2000.

³⁹ Bovenkerk et al., 2004; Verschuere, 2015; Justaert, 09.09.2008.

⁴⁰ Bulens & Van Horn; 2000.

blind.⁴¹ Bovendien is angst een belangrijke factor. Vele meisjes worden bedreigd of mishandeld. Elke dag worden ze geconfronteerd met geweld in de prostitutiewereld. Vaak zien ze geen weg terug.⁴² Een vierde element is de sociale en maatschappelijke isolatie. Hierdoor wordt het meisje niet enkel emotioneel afhankelijk van haar loverboy, maar het zorgt er ook voor dat heel haar levenspatroon gericht wordt op de prostitutie en mensen uit dit milieu. Door andere mensen wordt ze toch niet als volwaardig beschouwd en minachtend aangekeken. Een volgend element is het feit dat het meisje vaak ontkent dat ze al haar geld aan haar loverboy moet afstaan. Zo voelt ze een schijn van trots en bedeeft ze zichzelf een uitzonderingspositie toe. Hierdoor kan ze toch wat rechtvaardiging vinden in haar werk. Een laatste factor van instandhouding heeft te maken met de politie. Het meisje gaat na een tijdje de politie als haar vijand beschouwen. Vooral minderjarige meisjes vrezen dat ze aangehouden zullen worden.

Naast het slachtoffer houdt ook de loverboy de prostitutie in stand. Zoals eerder aangegeven probeert hij het meisje emotioneel aan zich te binden. Daarnaast maakt hij gebruik van allerlei controlemaatregelen. Een eerste techniek is om een concurrentiestrijd te creëren tussen de meisjes. De meisjes die veel geld hebben binnengehaald, krijgen complimentjes en worden liefkozend behandeld. Aan diegenen die minder geld hebben verdiend, maakt de loverboy duidelijk dat hij teleurgesteld en ontevreden is. Op deze manier willen de meisjes steeds beter werk blijven leveren en wordt de prostitutie in stand gehouden. Een tweede techniek bestaat uit het controleren van de meisjes door bijvoorbeeld hun spullen te inspecteren en hen toestemming te laten vragen als ze naar buiten willen. Als het vertrouwen van de pooier geheel verdwenen is, wordt het meisje meestal verplaatst naar een andere locatie. Dit gebeurt onder andere wanneer de politie of mogelijke verliefde klanten te vaak langskomen en de pooier argwaan krijgt. Het gebruik van geweld blijkt ook zeer effectief in dergelijke gevallen. Een volgende zeer doeltreffende techniek is het verplichten om een tatoeage te plaatsen. Dit heeft psychologisch een groot effect op het meisje. Ze wordt namelijk gebrandmerkt en is letterlijk eigendom van de loverboy geworden. Het controleaspect is bijgevolg van groot belang. De loverboy controleert het meisje vaak zo strikt dat het eigenlijk niet meer zou moeten. Het meisje zal toch steeds gehoorzamen, want een referentiekader van familie en vrienden heeft ze niet meer. Deze machtsverhouding is uiterst belangrijk voor de instandhouding van de uitbuiting en prostitutie.⁴³

2.2.3 Poging tot het beëindigen van de prostitutie

Vele meisjes blijven verstrikt in het netwerk van de loverboy. In de studie van Bulens en Horn⁴⁴ zijn slechts drie van de zestien meisjes erin geslaagd om voorgoed weg te komen van de prostitutie. Net omdat de loverboy controlemechanismen hanteert, is het niet gemakkelijk om te ontsnappen. Voor één meisje lukte het bijvoorbeeld door te vluchten op

⁴¹ Verschueren, 2015.

⁴² Terpstra en van Dijke, 2005.

⁴³ Bulens & van Horn, 2000; Terpstra & van Dijke, 2005; Bulens & van Horn, 2000; CEOP, 2011; Verschueren, 2015.

⁴⁴ Bulens & van Horn, 2000.

het moment dat haar loverboy op vakantie was. Ze glipte vervolgens met medewerking van een klant weg.

De herkenning van de problematiek door scholen, politie en hulpverlening is uiterst belangrijk. Het slachtoffer zal namelijk niet vaak uit zichzelf naar voor komen. De problematiek is echter nog onvoldoende gekend in Vlaanderen. Als ze meer inzicht zouden hebben in het proces, kunnen zij bijgevolg een extra duwtje in de rug geven om de stap te wagen. Ze moeten eerst vaststellen in welk stadium de verhouding tussen het meisje en de loverboy verkeert om daarop een afgestemde reactie te ondernemen. Proberen een meisje uit de prostitutie te halen op het moment dat zij nog volledig in de ban is van de loverboy, kan namelijk een averechts effect hebben. Er zijn enkele redenen waarom een meisje de relatie zou willen beëindigen: de ontdekking dat de loverboy nog meer vriendinnen heeft, de wil om eigen verdiensten te behouden of de wil om terug te keren naar een conventioneel bestaan. Een dergelijk proces kan echter zeer lang duren. De hulpverlening moet bijgevolg geduldig blijven, steeds steun blijven verlenen en motiveren.

De steun van de familie is één van de belangrijkste factoren die kan leiden tot het beëindigen van de prostitutie. Weten dat er naast de loverboy nog mensen zijn die om je geven, is vrijwel noodzakelijk om de uitbuiting te stoppen. In sommige gevallen is het gezin zelfs gedwongen om naar de andere kant van het land te verhuizen om te ontsnappen aan de loverboy. Als het gezin hiertoe bereid is, geeft dit een extra motivatie aan het meisje om het contact met haar loverboy volledig te verbreken en een nieuw leven op te bouwen.⁴⁵

3. Het slachtoffer in beeld

3.1 Kenmerken van het slachtoffer

Net als loverboys vertonen ook hun slachtoffers enkele gemeenschappelijke kenmerken. Terpstra en van Dijke hebben in Nederland via de *quick scan* tevens onderzoek gedaan naar deze kenmerken. De resultaten zijn echter vager en meer onzeker dan deze over de kenmerken van loverboys. De politie is namelijk minder systematisch geweest in het registreren van de kenmerken van slachtoffers in de dossiers. In 42% van de gevallen is het eerste kenmerk, etnische achtergrond, bekend. Er is ongeveer een gelijke verdeling tussen het aantal autochtone en allochtone slachtoffers. Van de allochtonen heeft 42% een Marokkaanse afkomst. In het Verenigd Koninkrijk zou 61% van de slachtoffers blank zijn, 3% Aziatisch en 1% zwart. Ook in Vlaanderen wordt er vastgesteld dat veel slachtoffers van autochtone afkomst zijn, maar dat er eveneens veel slachtoffers een allochtone origine hebben.⁴⁶ Een tweede element is de leeftijd. In een derde van de zaken staat het vast dat het over een minderjarig meisje gaat. Door de niet volledig betrouwbare cijfers kunnen het er echter meer zijn. In de studie van Terpstra en van Dijke waren echter alle minderjarige meisjes van autochtone Nederlandse afkomst. In bijna twee derde van de gevallen hadden

⁴⁵ Verschueren, 2015.

⁴⁶ CEOP, 2011, p. 10; Verschueren, 2015.

de meisjes een leeftijd tussen de 18 en 24 jaar. In Vlaanderen worden eveneens zowel meerderjarige als minderjarige meisjes slachtoffer van een loverboy. Gemiddeld wordt er een leeftijd tussen de 13 en 24 jaar aangetroffen.⁴⁷

Een belangrijk collectief kenmerk betreft het geslacht. De grote meerderheid van de slachtoffers zijn meisjes, zoals ook vaak in dit rapport naar verwezen wordt. Mannelijke slachtoffers komen echter eveneens voor, ondanks dat ze ondervertegenwoordigd zijn in de cijfers.⁴⁸ Een volgende gemeenschappelijke kwetsbaarheid heeft te maken met de opleiding. De meerderheid van de slachtoffers zou zich niet inzetten voor school: spijbelen, desinteresse en soms zelfs pesten. Velen worden echter ook zelf gepest.⁴⁹ Slachtoffers zetten hun studie soms zelfs stop omwille van de complete overheersing door de loverboy en de uitbuiting of prostitutie.

Een volgend kenmerk heeft betrekking op de plaats waar de meisjes zich tewerkstellen. Amsterdam is met 26% de meest populaire locatie voor loverboys in Nederland. Den Haag en Utrecht volgen met respectievelijk 15% en 10%. In België komt Antwerpen als werkplaats het meest naar boven. De problematiek speelt zich echter niet alleen in Antwerpen af, maar het komt overal in Vlaanderen voor met een focus op de grootsteden. Antwerpen heeft simpelweg meer bekendheid verworven omdat vzw Payoke begonnen is met het opvangen van loverboyslachtoffers in België en deze organisatie in Antwerpen gevestigd is. Zoals eerder aangehaald verplaatsen de loverboys de meisjes geregeld van stad naar stad om aandacht van politie en verliefde klanten te vermijden. Terpstra en van Dijke merken echter nog een derde reden op. De meisjes vinden namelijk op deze manier meer nieuwe klanten, wat leidt tot meer geld. Nieuwe meisjes verdienen immers meer. Bovendien wordt het meisje op deze manier nog meer weggetrokken van haar familie en omgeving. Pooiers verkrijgen na een tijdje ook connecties of een zodanige reputatie, waardoor dit allemaal makkelijk te regelen valt. Het zijn echter voornamelijk georganiseerde bendes die de capaciteit bezitten om meisjes te verplaatsen over de landsgrenzen heen.⁵⁰

Movisie⁵¹ haalt enkele kenmerken aan waardoor sommige meisjes meer ontvankelijk zijn dan anderen om slachtoffer te worden van een loverboy. Ten eerste gaat het om meisjes met een faseproblematiek. Dit zijn meisjes die tijdens de pubertijd om verschillende redenen in conflict komen met hun ouders, zonder dat er een ernstige ouderproblematiek aan de basis ligt. Het kan onder andere gaan over overmatige bescherming of foute vrienden. Ten tweede zijn ze vaak zeer beïnvloedbaar ten gevolge van een verstandelijke beperking of een psychiatrisch aandoening. Ook een lichamelijke beperking is echter mogelijk. Het kan bijvoorbeeld gaan over een blind meisje dat niet wist dat ze gefilmd werd tijdens het seksuele contact. Deze opnames kunnen vervolgens gebruikt worden als chantage. Een volgend element kan een traumatische ervaring zijn als gevolg van verwaarlozing, mishandeling of seksueel misbruik. Een vierde mogelijk profiel is een *multi-problem* als resultaat van onder meer een ernstige ouderproblematiek, zoals hechtingsproblemen,

⁴⁷ Verschueren, 2015.

⁴⁸ Verschueren, 2015.

⁴⁹ CEOP, 2011.

⁵⁰ Verschueren, 2015.

⁵¹ Movisie, 2009.

uithuisplaatsingen, schoolproblemen en een laag zelfbeeld. Ten slotte kan ook eengerelateerd geweld een rol spelen. Dit is de overkoepelende term voor *'alle vormen van dwang en psychisch en fysiek geweld om te voorkomen dat een lid van de familie een 'misstap' zet die de familie-eer in de gemeenschap kan schaden, en alle geweld tegen de (vermeende) 'eerschender' om de geschonden eer te herstellen'*.⁵² Doordat de loverboy hen bijzonder laat voelen, iets wat ze voorheen niet hebben gekend, zijn ze meer vatbaar voor zijn charmes. Bovendien kan de loverboy hen onder druk zetten door te dreigen om bekend te maken aan haar familie dat hun dochter een relatie heeft of geen maagd meer is. Het meisje loopt hierdoor het risico om door haar familie verstoten te worden. Het meisje wordt zo helemaal geïsoleerd, waardoor de loverboy volledig vrij spel heeft.⁵³

Weyn⁵⁴ heeft soortgelijke kenmerken onderzocht in Vlaanderen. Haar resultaten zijn echter op bepaalde vlakken tegenstrijdig met de Nederlandse studies. De meeste meisjes hadden geen problematische thuissituatie en slechts twee meisjes hadden een verleden van seksueel misbruik. Bovendien gebruikten enkelen inderdaad drugs, maar van een verslaving kon niet gesproken worden. De antwoorden van de meisjes waren te verscheiden om een conclusie te trekken over het laag gevoel voor eigenwaarde. Het feit dat de meisjes van huis waren weggelopen en een zwak sociaal netwerk hadden, komt wel overeen met voorgaande Nederlandse studies. Er moet echter benadrukt worden dat deze Vlaamse studie slechts de ervaringen van vijf slachtoffers van loverboys heeft onderzocht. De resultaten mogen bijgevolg niet zomaar veralgemeend worden.

Een problematische thuissituatie hoeft bijgevolg helemaal geen voorwaarde te zijn om slachtoffer te worden van een loverboy. Verschillende gekende slachtoffers komen namelijk uit een goede thuissituatie. Loverboys zijn manipulators en weten hoe ze een meisje kunnen bespelen dat niet van thuis uit kwetsbaar is. Slachtoffers voelen vaak echter wel een soort gemis, wat kan leiden tot een grotere kwetsbaarheid. Het missen van een ouder door omstandigheden kan een dergelijk voorbeeld zijn. Dat gemis vult de loverboy dan in met aandacht van hem.⁵⁵

3.2 Gevolgen voor het slachtoffer

Als er niet wordt ingegrepen, kunnen loverboyslachtoffers het risico lopen om voor altijd in de prostitutie en het criminele circuit te blijven vastzitten. Indien ze kunnen ontsnappen, blijven ze vaak lang geconfronteerd met verschillende negatieve gevolgen. Traumagerelateerde klachten en posttraumatische stressstoornis komen vaak voor. Dit gaat gepaard met gevoelens van kwaadheid, angst, schaamte, schuld en een negatief zelfbeeld. Veel slachtoffers kampen met nachtmerries, slapeloosheid, depressies, eetstoornissen en suïcidale neigingen. Ook hebben ze een grotere kans op ontwikkelingsproblemen en het ontwikkelen van een persoonlijkheidsstoornis. Psychosociale en praktische problemen zijn eveneens niet gering. Dit kan onder andere bestaan uit schulden en afhankelijkheid van

⁵² Movisie, 2011.

⁵³ Van Dijke et al., 1998.

⁵⁴ Weyn, 2003.

⁵⁵ Verschueren, 2015.

middelen zoals drank en drugs. Indien het meisje terug naar school gaat, vallen schoolverzuim en schooluitval meer dan eens voor. Bovendien is het zeer moeilijk om het vertrouwen van het vroegere sociale netwerk en familie terug te krijgen. Dit resulteert vaak in verstoorde contacten en een breuk met de primaire steunstructuren. Ook van lichamelijke klachten blijven de meisjes niet gespaard. Dit gaat dan vaak over buikpijn, misselijkheid en hoofdpijn. Bijkomend kunnen ze ook een seksuele overdraagbare aandoening hebben opgelopen⁵⁶

Slachtoffers blijven achter met zeer veel vragen over de jaren die ze hebben verloren. Een deel van hun jeugd hebben ze volledig gemist en krijgen ze nooit meer terug. Ze zijn gekwetst en teleurgesteld in het leven met psychische problemen en trauma's tot gevolg. Begeleiding is vaak noodzakelijk om slachtoffers zich weer te laten openstellen voor een betere toekomst.⁵⁷

4. De reactie van Vlaamse instanties ten aanzien van loverboys en hun slachtoffers

Onderstaande informatie betreft de mening en werking van het prostitutieteam van de Antwerpse politie, van het begeleidingstehuis Van Celst en van het opvangcentrum Kompaan en de Bocht.⁵⁸ Het kan bijgevolg niet veralgemeend worden naar deze van de gehele politie en hulpverlening in Vlaanderen.

4.1 Aanpak van de loverboyproblematiek door de politie

Zoals eerder aangehaald is de loverboyproblematiek een quasi verborgen fenomeen. Om de loverboy achter de prostituee toch te ontdekken, is het noodzakelijk om te weten wie deze vrouwen precies zijn. Om deze reden gaat de politie rond op straat om alle vrouwen die in de prostitutie werken te registeren. Ze praten met hen, leren hen kennen en geven aan dat ze hen steeds kunnen contacteren bij problemen. Op deze manier raken de vrouwen meer vertrouwd met de politie en vermindert de angst die ze vaak voelen. Om deze registratie te vergemakkelijken ontwikkelde de Antwerpse politie recent een digitaal systeem, namelijk de pandkalender. Elke pandeigenaar moet steeds aangeven welk meisje hij of zij inplant, waardoor er een database van prostituees ontstaat. Als er een nieuw meisje wordt aangemeld, kan de politie haar meteen opzoeken en registreren. Het wordt bijgevolg ook bijna onmogelijk om minderjarige meisjes in te plannen.

Deze eerste kennismaking en vertrouwensrelatie tussen de prostituees en de politie is onmisbaar. Het is namelijk zeer moeilijk om bewijsmateriaal te verzamelen over loverboys, waardoor de aangifte van het slachtoffer zelf vaak noodzakelijk is. Dergelijke aangiftes zijn

⁵⁶ Nederlands Jeugdinstituut, 2014; ECPAT, 1998; Barnardo's, 2013a.

⁵⁷ Verschueren, 2015.

⁵⁸ Verschueren, 2015.

echter schaars. De meeste vrouwen zien geen problemen en beschouwen zich niet als slachtoffer zolang de relatie goed verloopt. Pas wanneer de relatie spaak loopt, overwegen ze om aangifte af te leggen. Dit komt meestal voor als de loverboy bijvoorbeeld meermaals geweld gebruikt heeft of als het meisje erachter komt dat hij nog andere vriendinnen heeft. Slechts dan realiseren ze zich dat ze niets hebben overgehouden aan hun werk en komt het pijnlijke besef dat ze toch slachtoffer zijn.

Indien een slachtoffer naar voor komt met een dergelijke verklaring die eventueel nog bevestigd kan worden, kan de federale gerechtelijke politie de zaak verder onderzoeken door bijvoorbeeld telefoongesprekken te tappen of geldstromen te bekijken. Als er voldoende bewijsmateriaal verzameld is, wordt de zaak voor de rechtbank gebracht. Het is zeer belangrijk om het gedwongen aspect van de prostitutie aan te tonen, daar dit noodzakelijk is om tot een veroordeling te komen. Indien de verdachte inderdaad veroordeeld wordt voor mensenhandel en uitbuiting, wordt er doorgaans een gevangenisstraf en geldboete opgelegd.

Het gehele proces van opsporing tot veroordeling van loverboys is bijgevolg niet makkelijk. Net omdat de vrouwen zichzelf niet als slachtoffer beschouwen of juist te veel schaamte voelen, komen ze niet snel naar voor. Waakzaamheid van de politie blijft bijgevolg noodzakelijk om deze problematiek aan te pakken.

4.2 Opvang en behandeling van slachtoffers door de hulpverlening

Opvang en begeleiding zijn uiterst noodzakelijk om slachtoffers te ondersteunen in hun verwerkingsproces. Aangezien loverboyslachtoffers een zeer zwaar en intiem proces doormaken, is een gespecialiseerde behandeling vereist om passend aan hun noden tegemoet te komen. In Vlaanderen bestaat er echter geen centrum dat instaat voor specifieke opvang en begeleiding van loverboyslachtoffers. Dergelijke slachtoffers kunnen enkel een behandeling verkrijgen in centra voor slachtoffers van mensenhandel in het algemeen of in andere begeleidingstehuizen of opvangcentra voor jongeren in problematische situaties. Vanwege wegloupedrag of prostitutie komen minderjarigen bovendien vaak in gesloten instellingen terecht, waar ze geen passende behandeling verkrijgen. De nood aan een gespecialiseerd centrum voor loverboyslachtoffers is met andere woorden erg groot!

De behandeling die de slachtoffers in Vlaanderen verkrijgen is sterk afhankelijk van het centrum waarin ze opgevangen of begeleid worden. Er bestaat namelijk geen algemene methodiek waarvan de effectiviteit bewezen is. Een goede opvang dat veiligheid en rust aanbiedt, wordt echter vaak als de belangrijkste voorwaarde aanzien. Daar kunnen ze in alle rust omgaan met het verlies dat ze geleden hebben en kunnen ze proberen hun leven weer op orde te stellen. Het creëren van een positief contact met familie en het volgen van een opleiding of gaan werken, horen hierbij. Tijdens de behandeling wordt er gefocust op het trauma en worden ze bijgevolg geconfronteerd met wat er gebeurd is. Het is belangrijk dat de slachtoffers zelfvertrouwen krijgen en beseffen dat ze recht hebben op een eigen leven zonder inspraak van de loverboy. Naast deze algemeenheden is het belangrijk dat er toch getracht wordt om een behandeling op maat aan te bieden. Door een screening van elk

individueel slachtoffer kan er bepaald worden waar de persoon nood aan heeft en wat er aangeboden kan worden vanuit de psychiatrie. Enkele behandelingen die geregeld gegeven worden zijn de dialectische gedragstherapie, gezinstherapie en coping therapie. Het werken met ervaringsdeskundigen kan bovendien een heilzaam effect hebben.

In Nederland zijn er wel gespecialiseerde centra voor slachtoffers van loverboys. De methodieken die deze centra hanteren, kunnen echter ook van elkaar verschillen. In Kompaan en de Bocht wordt er gewerkt in fases. In de eerste fase wordt er gefocust op het uitdoven van het netwerk. Het gedrag van het meisje wordt geobserveerd en alle manieren om contact te maken met de buitenwereld worden afgenomen. Veiligheid is namelijk zeer belangrijk. Daar contact met familie van belang is, blijft dit echter wel steeds mogelijk. In deze fase wordt er bovendien een beeld van het meisje gemaakt om te weten wat haar persoonlijke behoeften zijn. Zo wordt er een diagnostisch onderzoek afgenomen en wordt er een behandelplan opgesteld. Een behandeling die veel wordt toegepast is EMDR. Hierbij wordt er getracht om de traumatische situatie te herbeleven om het een plaats te kunnen geven. Het is bovendien heel belangrijk dat het meisje zich bewust wordt van haarzelf, wie ze is en wat ze wil uitstralen. In de volgende fase moet het meisje uit zichzelf bestendigen wat ze geleerd heeft en zelf haar leven weer in eigen handen nemen. Indien dit lukt, krijgt ze steeds meer vrijheid. Doorheen de behandeling staan de waarden veiligheid, een eigen regie van het leven, een positief zelfbeeld en een onvoorwaardelijke welkom centraal.

In Nederland gaat er meer aandacht uit naar het vinden van een effectieve behandeling voor slachtoffers van loverboys. De belangrijkste methodieken die nu bestaan worden namelijk aan een effectenonderzoek onderworpen. Bovendien heeft de Commissie Azough⁵⁹ een actieplan opgesteld omtrent de aanpak van meisjesslachtoffers van loverboys. Hierin zijn vijftien speerpunten beschreven die landelijk in heel Nederland zullen uitgerold worden, zodat er door iedereen op dezelfde manier met deze doelgroep wordt gewerkt.

⁵⁹ Commissie Azough, 2014.

5. Beleidsaanbevelingen omtrent de loverboyproblematiek

Het bestaande beleid omtrent de loverboyproblematiek is niet voldoende aangepast aan de noden die uitgaan van deze problematiek. Op verschillende vlakken bestaan er lacunes waaraan dringend tegemoet dient gekomen te worden. De volgende beleidsaanbevelingen zijn besproken op de studiedag 'de loverboyproblematiek en knelpunten van de aanpak in Vlaanderen' van de Beweging tegen Geweld – vzw Zijn, de provincie Antwerpen en de Stad Mechelen van dinsdag 13 oktober 2015.

5.1 Preventie

Op preventief vlak dient er veel belang gehecht te worden aan het sensibiliseren van jongeren omtrent de loverboyproblematiek. Het is bijgevolg noodzakelijk dat er op gestructureerde wijze bijscholingen georganiseerd worden op plaatsen zoals scholen en jeugdbewegingen zodat het taboe doorbroken wordt. Jongeren ontvangen op deze manier voorlichtingen, maar ook informatie omtrent het hulpaanbod indien ze geconfronteerd zouden worden met een dergelijke situatie. Er dient echter rekening gehouden te worden met een bijkomende moeilijkheid. Jongeren houden er namelijk niet van om voortdurend gewezen te worden op gevaren en blijken moeite te hebben met advies en richtlijnen die van buitenaf of bovenaf worden opgelegd. Ze zijn vaak geneigd om te streven naar zelfstandigheid en het maken van eigen keuzes. Een mogelijke oplossing hiervoor is om jongeren zelf in te zetten tijdens de bijscholingen. Jongeren gaan van andere jongeren doorgaans sneller advies accepteren. Bovendien zou het gebruik van onbewuste preventie waarde in kunnen houden. Dit kan mogelijks gerealiseerd worden via spelen of toneelstukken. Op deze manier worden jongeren namelijk gewezen op de problematiek zonder dat ze het gevoel verkrijgen dat iets aan hen wordt opgelegd. Ook de sociale media wordt steeds belangrijker in het leven van jongeren en is bijgevolg een cruciaal platform om de boodschap door te geven.

Naast het sensibiliseren van jongeren in het algemeen, is het belangrijk om te focussen op kwetsbare jongeren en potentiële slachtoffers. Deze kwetsbaarheid kan ontstaan vanuit verschillende aspecten, zoals traumatisering of een multi-problemsituatie. Vaak voelen deze jongeren een soort van gemis. Loverboys weten duidelijk hoe ze op deze kwetsbaarheid kunnen inspelen en hoe ze vervolgens de jongeren kunnen verleiden. Potentiële slachtoffers hebben bijgevolg nood aan extra ondersteuning. Ze moeten van in het begin weten wat de gevaren van een loverboy inhouden en aanvoelen dat ze er niet alleen voor staan. Daarnaast kan er ook preventief opgetreden worden ten aanzien van loverboys. Er moeten initiatieven ontwikkeld worden om in te spelen op potentiële daders. Ze moeten weerbaarder gemaakt worden en ondersteund worden zodat ze niet terecht komen in een crimineel milieu waarin ze anderen (seksueel) uitbuiten. Reactief optreden en effectieve daders uit 'hun wereld' halen is namelijk zeer moeilijk en levert vaak weinig succes op.

Een volgend aspect dat zeer nauw verbonden is aan de loverboyproblematiek is sexting. Sexting is het verzenden (en ontvangen) van seksueel getinte beelden of tekstberichten door middel van een mobiele telefoon of internetapplicaties. Dit kan aanleiding geven tot misbruik door loverboys. De loverboymethode wordt namelijk gehanteerd om de seksueel

getinte beelden of tekstberichten te verkrijgen. Nadien wordt het slachtoffer met deze beelden of berichten gechanteerd om steeds meer beelden te maken of andere zaken te doen die de loverboy oplegt. Vele jongeren zien niet meteen de mogelijke consequenties in van het versturen van een dergelijk seksueel getint bericht. Het besef dat sexting een onuitwisbaar karakter heeft, komt vaak te laat. Sensibilisatie omtrent sexting aan jongeren is bijgevolg een zeer goede methode om preventief in te grijpen. Ook hier is het belangrijk om jongeren zelf te betrekken bij eventuele sensibiliseringscampagnes. Bovendien moeten ouders en opvoeders hierover meer informatie verkrijgen, zodat ook zij op de hoogte zijn van de gevaren van sexting. Zij spelen namelijk eveneens een cruciale rol in het bespreekbaar maken van de problematiek.

Het belang van preventieve acties zit reeds vervat in het alom bekende gezegde 'beter voorkomen dan genezen'. Deze uitspraak is zeker toepasbaar op de loverboyproblematiek als je kijkt naar de schade die deze problematiek aanricht bij de slachtoffers.

Bij meerderjarige slachtoffers dient zich een bijkomend probleem aan. Vanaf de meerderjarigheid zit je namelijk meer in het open hulpaanbod en de slachtoffers kiezen bijgevolg zelf of ze hulp aannemen of niet. Als ze zelf hun gevaarlijke situatie nog niet inzien of willen inzien, valt hier niet altijd iets aan te doen. De noodzaak en het belang van preventie wordt hierdoor nog eens benadrukt.

5.2 Vorming

Er bestaat niet alleen een tekort aan informatie omtrent de loverboyproblematiek bij jongeren. Ook aan professionele zijde kan de kennis hierover bijgeschaafd worden. Leerkrachten en clb-medewerkers kunnen een belangrijke rol spelen in de herkenning van de problematiek op school. Indien ze over meer informatie beschikken, kunnen ze aan de schoolpoort een oogje in het zeil houden opdat er geen verdachte jongens of mannen rondhangen. Bovendien is het mogelijk dat ze een dergelijke situatie bij een leerling herkennen. Het is voor slachtoffers zeer moeilijk om te beseffen dat ze effectief slachtoffer zijn. Hulp van buitenaf is bijgevolg in vele gevallen noodzakelijk om het misbruik te stoppen. Vormingen omtrent de loverboyproblematiek aan leerkrachten en clb-medewerkers zouden zodoende op gestructureerde wijze aangeboden moeten worden in heel Vlaanderen.

Binnen politie, justitie en hulpverlening is er echter ook een groot tekort aan kennis omtrent dit fenomeen. Daar moeten er bijgevolg eveneens gestructureerd bijscholingen gegeven worden ter herkenning en afstemming van de problematiek op het werkveld. Nog te vaak worden situaties van slachtofferschap van loverboys niet herkend, waardoor de noodzakelijke hulp niet geboden wordt.

De medische wereld mag bovendien niet vergeten worden. Ook zij moeten gesensibiliseerd worden omtrent de loverboyproblematiek en de mogelijke schade bij de slachtoffers. Het is namelijk mogelijk dat dokters zonder dat ze het beseffen in aanraking komen met slachtoffers na misbruik door hun loverboy.

5.3 Opvang, begeleiding en behandeling

De toegankelijkheid van de hulpverleners moet vergroot worden voor slachtoffers. Dit kan mogelijks door meer straathoekwerkers op het veld contacten te laten leggen met vermoedelijke en daadwerkelijke slachtoffers. Bovendien kan een centraal meldpunt rond de loverboyproblematiek slachtoffers aanzetten om naar voren te komen en zo hulp te ontvangen. Vaak weten slachtoffers zelf niet waar ze naartoe kunnen of hebben ze angst om hulp te vragen. Een dergelijk meldpunt kan dan een drempelverlagend effect hebben. Ook kunnen betrokkenen en professionelen hier meer informatie verkrijgen om hun begrip en kennis omtrent de loverboyproblematiek te verbreden.

De meest prioritaire aanbeveling betreft de beschikbaarheid van gespecialiseerde centra voor de opvang, begeleiding en behandeling van slachtoffers van loverboys. Plaatsgebrek is op dit moment namelijk één van de grootste problemen. Reeds verschillende malen is er op het parket een slachtoffer van loverboys aangetroffen, maar was er nergens ruimte om dit slachtoffer te plaatsen. In sommige gevallen komen ze daardoor noodgedwongen in de cel terecht. Dit is een groot probleem, daar veiligheid en begeleiding gegarandeerd zouden moeten worden. Het kan gewoon niet dat dergelijke toestanden nog steeds in Vlaanderen plaatsvinden. Op deze manier worden er secundaire slachtoffers gemaakt. De uitbreiding van gemeenschapsinstellingen is een begin. Loverboyslachtoffers hebben echter nood aan specifieke begeleiding waar er aan hun noden tegemoet gekomen wordt. De opening van gespecialiseerde centra wordt bijgevolg noodzakelijk.

Er bestaan argumenten voor zowel open als gesloten gespecialiseerde centra. Enerzijds zijn gesloten centra in sommige gevallen essentieel om veiligheid te kunnen bieden. Het moet namelijk vermeden worden dat het slachtoffer door de loverboy gevonden wordt. Bovendien moet het slachtoffer beseffen dat hij of zij daadwerkelijk slachtoffer is en de motivatie vinden om te breken met het criminele netwerk. Indien dit nog niet het geval is, is een gesloten instelling de meest veilige oplossing. Anderzijds kan een dergelijke instelling voor slachtoffers als een dubbele straf beschouwd worden. Het moet echter zeer duidelijk gemaakt worden aan hen dat de controle die door het centrum gehanteerd wordt niet dezelfde controle is als deze van de loverboy. De slachtoffers moeten zich steeds enorm welkom voelen met een combinatie van zorg en autonomie. In een open instelling is het makkelijker om dit te bereiken. Indien voldoende veiligheid geboden kan worden, is een open instelling bijgevolg zeker aan te raden.

5.4 Geïntegreerde aanpak / samenwerking

Er moet een geïntegreerde aanpak en coördinatie van de loverboyproblematiek uitgewerkt worden naar aanleiding van de confrontatie met deze problematiek in Vlaanderen. Hulpverlening, politie en justitie in Vlaanderen moeten gebruik maken van een samenwerkingsbeleid wanneer ze in aanraking komen met een dergelijke situatie. Samenwerking over de sectoren heen is noodzakelijk om effectief te reageren op de loverboyproblematiek in zijn geheel. Er bestaat namelijk expertise maar als deze niet gedeeld en geïmplementeerd wordt, wordt er geen vooruitgang geboekt.

De nood bestaat om met betrekking tot de loverboyproblematiek over de sectoren heen samen te werken. Verschillende sectoren (onderwijs, hulpverlening, politie, justitie, ...) komen er mee in aanraking, maar informatie stroomt nauwelijks door.

Het is noodzakelijk dat de kinder- en jeugdpsychiatrienetwerken samen kijken naar de manier waarop slachtoffers ondersteund kunnen worden in het sterker worden. Dit is essentieel om verantwoord te kunnen werken naar de slachtoffers toe, maar ook naar de medewerkers toe. Het is namelijk een hele opgave om in te staan voor de zorg van slachtoffers met een heel complexe problematiek. Nu worden er nog te vaak tijdelijke en verschillende begeleidingen aan slachtoffers aangeboden, afhankelijk van waar het slachtoffer binnenkomt. Professionelen weten vaak zelf niet wat de beste wijze van reageren inhoudt. Het delen van expertise en een geïntegreerde aanpak kunnen daarom duidelijkheid met zich meebrengen. Het ontwikkelen van een ketenaanpak omtrent de loverboyproblematiek is bijgevolg ten stelligste aan te raden. Op deze manier kan er een beter, effectiever en meer gestructureerd hulpaanbod voor loverboyslachtoffers ontwikkeld worden.

Om de samenwerking soepel te laten verlopen moeten de mogelijkheden tot het delen van informatie bekeken worden. Mensen met een beroepsgeheim, onder andere hulpverleners en dokters, hebben een spreekrecht naar het parket toe als het gaat over seksuele uitbuiting van minderjarigen. Er moet een oproep gedaan worden naar hen toe om dit recht te gebruiken indien ze in contact komen met minderjarige slachtoffers van loverboys. Op deze manier kan er sneller en beter gereageerd worden op de situatie.

5.5 Onderzoek

De loverboyproblematiek is onvoldoende gekend in Vlaanderen. Onderzoek is noodzakelijk om hieraan tegemoet te komen. Er moet bijgevolg onderzoek uitgevoerd worden om de loverboyproblematiek in zijn geheel in kaart brengen. De prevalentie van zowel daders als slachtoffers in Vlaanderen verschaft een beeld van de uitgebreidheid van de problematiek. Child Focus is begonnen met een dergelijk grootschalig onderzoek. Meer onderzoek is echter zeker aangewezen. Hoe meer informatie er verkregen wordt, hoe beter er hierop gereageerd kan worden.

Daarnaast is er te weinig grip op de risicofactoren van de slachtoffers van loverboys. Er zijn wel reeds aanwijzingen naar wat slachtoffers meer ontvankelijker maakt en er bestaan in de literatuur reeds 'profielen' van slachtoffers van loverboys. Deze staan echter nooit vast. Om een goed preventief beleid te voeren, moet er hier meer zicht op gekregen worden. Onderzoek naar deze risicofactoren is bijgevolg noodzakelijk.

Vervolgens moet er onderzoek gevoerd worden naar de meest gepaste methodiek voor opvang en behandeling van loverboyslachtoffers. Er bestaat niet genoeg kennis over de wijze waarop er het best aan hun noden wordt tegemoet gekomen op vlak van hulpverlening. In Nederland heeft de Commissie Azough een actieplan opgesteld omtrent de aanpak van meisjesslachtoffers van loverboys. Hierin zijn vijftien speerpunten beschreven die landelijk in heel Nederland zullen uitgerold worden, zodat er door iedereen op dezelfde manier met deze doelgroep wordt omgegaan. Dergelijk onderzoek en methodieken moeten

ook in Vlaanderen ontwikkeld worden.

5.6 Conclusie: actie!

België heeft de Europese richtlijn van mensenhandel onderschreven. Nu moeten er veel inspanningen gestoken worden in het implementeren van de inhoud. Vooral het humane luik en de belangen van de slachtoffers zijn belangrijk. Om naar beleidsvorming te gaan moet er een driesporenbeleid ontwikkeld worden waarbij er ingezet wordt op preventie, begeleiding en behandeling. De sensibilisatiecampagnes en de vormingen ter preventie moeten bijgevolg gegeven worden, zodat potentiële slachtoffers zich bewust worden van de problematiek en in kennis gebracht worden van de mogelijke hulpnetwerken. De gepaste methodieken voor opvang, begeleiding en behandeling moeten ontwikkeld worden, zodat vermoedelijke en daadwerkelijke slachtoffers geholpen kunnen worden en steun kunnen ervaren.

Onderzoek is belangrijk om de problematiek beter te begrijpen en in kaart te brengen. Er zijn echter op dit moment reeds veel slachtoffers die dringend hulp nodig hebben. Er moet nu actie ondernomen worden om slachtoffers op te vangen, want het welzijn van slachtoffers moet steeds de belangrijkste prioriteit blijven.

6. Bibliografie

BARNARDO'S, *Cutting them free: how is the UK progressing in protecting its children from sexual exploitation?*, s.l., z.u., 2012, 18 p. en <http://www.barnardos.org.uk/cuttingthemfree.pdf>.

BARNARDO'S, *Sexual exploitation: sex, secrets and lies. Your guide.*, s.l., z.u., 2013a, 12 p. en http://www.barnardos.org.uk/sex_secrets_and_lies_brochure_-_english_version.pdf.

BARNARDO'S, *Working with children and young people who experience running away and child sexual exploitation: an evidence-based guide for practitioners*, s.l., z.u., 2013b, 48 p. en http://www.barnardos.org.uk/CSE_practitioners_guide_v2_hr.pdf.

BARNARDO'S, *Child sexual exploitation*, http://www.barnardos.org.uk/what_we_do/our_work/sexual_exploitation.htm.

BONGERS, K., *Aanpak loverboyproblematiek: handreiking*, s.l., z.u., 2012, 78 p. en http://www.hetccv.nl/binaries/content/assets/ccv/dossiers/loverboys/handreiking_aanpak_loverboyproblematiek.pdf.

BOVENKERK, F., VAN SAN, M., BOONE, M., BOEKHOUT VAN SOLIGNE, T., & KORF, D., *'Loverboys' of modern pooierschap in Amsterdam*, Utrecht, Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen, 2004, 269p.

BOVENKERK, F., & VAN SAN, M., "Loverboys in the Amsterdam Red Light District: a realist approach to study of moral panic", *Crime Media Culture* 2011, 185-199.

BULENS, R. A. R., & VAN HORN, J. E., "Daad uit 'liefde': gedwongen prostitutie van jonge meisjes", *Jeugd en seksueel misbruik* 2000, 25-41.

CEOP, *Out of Mind, Out of Sight: breaking down the barriers to understanding child sexual exploitation*, s.l., z.u., 2011, 20 p. en http://ceop.police.uk/Documents/ceopdocs/ceop_thematic_assessment_executive_summary.pdf.

CENTRUM VOOR GELIJKHEID VAN KANSEN EN VOOR RACISMEBESTRIJDING, *Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel 2012: bouwen aan vertrouwen*, s.l., z.u., 2013, 120 p. en http://www.diversiteit.be/sites/default/files/documents/publication/cgkr_jv_mensenhandel_2012_nl_web.pdf.

COMENSHA, *Jaaroverzicht 2012*, s.l., z.u., 2012, 43 p. en http://www.hetccv.nl/binaries/content/assets/ccv/dossiers/mensenhandel/comensha_jaaroverzicht2012.pdf.

DE CALUWE, E, *Loverboys & Troublegirls: verkennend onderzoek naar de aard en omvang van het loverboyfenomeen in de stad Antwerpen*, masterthesis Criminologische wetenschappen KU Leuven, 2009, 76p.

ECPAT, *Commerciële seksuele uitbuiting van kinderen: een wereldwijd probleem*, s.l., z.u.g, 1998, 36 p. en [http://lastradainternational.org/lsidocs/203%20Seksuele%20uitbuiting%20\(ECPAT%202001\).pdf](http://lastradainternational.org/lsidocs/203%20Seksuele%20uitbuiting%20(ECPAT%202001).pdf).

ECPAT, *Minderjarigen in de prostitutie in Nederland, een quick scan*, s.l., z.u., 2003, 35 p. en <http://www.defenceforchildren.nl/images/13/128.pdf>.

FEDERAAL MIGRATIECENTRUM, *Jaarverslag mensenhandel 2013: bruggen slaan*, Brussel, Federaal Migratiecentrum, 2014, 127p.

JUSTAERT, M., "Pooiers vinden hun slachtoffers almaar vaker via het internet", *De Morgen* 2008, 3.

KLOET, A., & SPEE, A., "De logistiek van de loverboy", *Secondant* 2005, 27-30.

MOVISIE, *Factsheet meisjesprostitutie: feiten en cijfers*, s.l., z.u., 2009, 11 p. en https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Factsheet%20meisjesprostitutie%20%5BMOV-226011-0.5%5D.pdf.

MOVISIE, *Factsheet eergeerelateerd geweld*, s.l., z.u., 2011, 20 p. en [https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Factsheet%20Eergeerelateerd%20geweld%20-%20aug%202011%20\[MOV-181746-0.3\].pdf](https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Factsheet%20Eergeerelateerd%20geweld%20-%20aug%202011%20[MOV-181746-0.3].pdf).

MOVISIE, *Registratie slachtoffers loverboys in de jeugdsector*, s.l., z.u., 2013, 38 p. en [https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Rapport%20inventarisatie%20cijfers%20slachtoffers%20loverboys%20\[MOV-1645032-0.1\].pdf](https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Rapport%20inventarisatie%20cijfers%20slachtoffers%20loverboys%20[MOV-1645032-0.1].pdf).

NEDERLANDS JEUGDINSTITUUT, *Interventie Asja*, <http://www.nji.nl/nl/Databanken/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkendeinterventies/Asja>.

NL-TERM, *TiNT-dag 2010*, Gent, Academia Press. 2010, 108p.

PACE, *Child sexual exploitation grooming models*, <http://www.paceuk.info/the-problem/grooming-models>.

PAYOKE, *Dossier loverboys*, s.l., z.u., 2014, 28 p. en <http://www.payoke.be/websites/52/uploads/file/InfoMag%20Loverboys.pdf>.

SHARLAKEN KOORD, *Hoe werkt een loverboy*, http://www.preventiescharlakenkoord.nl/index.php?option=com_focusgallery&view=item&id=168-stappen&Itemid=63&nth=1.

SCOOP, *Loverboys in de Keten(s): advies ketens loverboyproblematiek in Zeeland*, Middelburg, Scoop, 2007, 42p.

SMIT, M., "Mensenhandel – een moderne vorm van slavernij", *Tijdschrift voor Criminologie* 2001, 45-54.

TERPSTRA, L., & VAN DIJKE, A., *Loverboys: feiten en cijfers. Een quick scan*, Amsterdam, SWP, 70p.

VAN DEN BORNE, A., & KLOOSTERBOER, K., *Inzicht in uitbuiting: handel in minderjarigen in Nederland nader onderzocht*, s.l., z.u., 2005, 164 p. en www.defenceforchildren.nl/images/13/2728.pdf.

VAN DE VELDE, R. J., *Loverboys zijn laffe boys: beschrijvend onderzoek pilot loverboys*, s.l., z.u., 2012, 45 p. en <http://www.hetccv.nl/binaries/content/assets/ccv/dossiers/loverboys/rotterdam---pilot-loverboys.pdf>.

VAN DIJKE, A., TERPSTRA, L., BERGER, M., & GEURTS, E., *De betovering doorbroken: methodiek preventie en aanpak meisjesprostitutie*, Amsterdam, SWP, 2006, 175p.

VAN GURP, L., & TIMMAN, S., *Kinderporno en kinderprostitutie in Nederland: de stand van zaken*, Utrecht, ChildRight Worldwide Transact, 1998, 112p.

VAN LUNE, G. *De fuik als opvangnet: een verkenning naar de achtergronden en oorzaken van jeugdprostitutie*, doctoraatsthesis Rijksuniversiteit Groningen, 1997, 44p.

VERWIJS, R., MEIN, A., GODERIE, M., HARREVELD, C., & JANSMA, A., *Loverboys en hun slachtoffers: inzicht in aard en omvang problematiek en in het aanbod aan hulpverlening en opvang*, Utrecht, Verwey-Jonker Instituut, 2011, 132p.

WEYN, K., *Jongerenprostitutie met specifieke aandacht voor het loverboyfenomeen in Vlaanderen*, doctoraatsthesis KU Leuven, 2003, 111p.